Islamic Maaref University

Scientific Journal
Commentary Studies

Vol. 15, Autumn 2024, No. 59

The ways of debasing in the commentaries of two sects based on verse "Fastakhaffa Qawmahu Fa Ata'uh..." (He disgraced his people so they obeyed his...) and its adaptation to the affront of nowadays oppression

A'lireza Shah Fazle Qamsari[1]
1. Assistant professor of Islamic education group,
University of medical sciences of Kashan, Kashan, Iran.
meshkat1392@gmail.com

Abstract Info

Article Type:
Research Article

Receive:
2023.10.11
Revision:
2024.01.16
Accepte:
2024.03.11

Abstract

One of the ways of Pharaoh for making Children of Israel to be obeyed and for their exploitation was debasing them, as the verse 54 of Zokhrof (Adornment) refers to it. Debasement in this time as well runs, and the ways that the rulers use for disgracing, could be deduced by contemplation on the verses of the Noble Qur'an, so could make correct reaction in front of it. The aim of this is examining the ways of derogation in the commentaries of two sects (Shiite and Sunni) with emphasis on verse 54 of Zokhrof and its adaptation to debasement of nowadays oppression. This writing has been deduced these ways by Analytical review method of research, after examining all verses related to ways of pharaoh's debasement (for people), and its collation by ways of disgracing in recent haughtiness. The findings of this research shows that as Pharaoh caused debasing Children of Israel and to follow him by ways of using the elite ones, showing compassion, desiring luxury life, arrogance, inspiring the relationship between God and Guardian, making division (among people), accusing, fooling, deception, causing corruption; in a way that they know him as a god and were swearing by him, the new haughtiness as well, by using these kinds of ways but with different and new means, want to have authority on countries and humanity to make them subservient and exploit them. So it is incumbent on thinkers to make human beings aware of this danger by being against them scholarly.

Keywords Verse 54 Zokhrof, Disgracing, obedience, modern Tyranny.

Cite this article: Shah Fazle Qamsari, A'lireza (2024). The ways of debasing in the commentaries of two sects based on verse "Fastakhaffa Qawmahu Fa Ata'uh..." (He disgraced his people so they obeyed his...) and its adaptation to the affront of nowadays oppression. *Scientific Journal Commentary Studies*. 15 (3). 125-144. DOI: https://doi.org/10.22034/15.59.119

DOI: https://doi.org/10.22034/15.59.119

Publisher: Islamic Maaref University, Qom, Iran.

Introduction

"Belittlement" is one of the colonialists' methods in order to facilitate colonialism. Belittlement causes people to hold back their understanding of the realities of society and prepares the ground for colonialism. The aim of this article is to access the methods of Belittlement in the commentaries of Two Sects and collating it to the new Tyranny. The many similarities between the methods of Belittlement in the past and the present show the necessity of addressing this issue. The hypothesis of the article is that by examining the verses related to the methods of Belittlement in the Holy Quran, one can access the methods of Belittlement of nations by the colonialists. The main question is what methods did Pharaoh use to belittle the nation of the Israelites? The research background shows that the respected commentators, especially Sayyid Qotb, Allamah Tabatabaei, Makarem Shirazi and Javadi Amoli, have discussed various dimensions of belittling and methods of dealing with it in accordance with the verses related to colonialism.

Research Method:

This article was written using a review-analytical method. First, the verses related to colonial methods and Pharaoh's belittling were examined, focusing on verse 54 of Surah Al-Zukhruf, and its concepts were extracted from the commentaries of Two Sects. In the next stage, these methods were categorized, and finally these methods were collated to belittling in the new Tyranny.

Discussion

The word "Estekhfaf" (Belittling) means to humiliate and in the terminology it is a method in which, by humiliating and keeping the mind of the audience as small one, they take him with themselves for the purpose of colonization and exploitation. Traditional and ancient methods of belittling are carried out in the present era using modern tools, and colonialists have used these methods to gain control over weak countries and enslave them. Pharaoh, as one of the greatest colonialists in history, forced his people to obey him and colonize them. In this article, by analyzing the verses that describe Pharaoh's actions against Moses (PBUH) and the people of Israel, we are looking for Pharaoh's methods and techniques in humiliating his people. The reasons for Pharaoh's success in colonizing the people of Israel are the people's support for Pharaoh and the lack of resistance to his colonial actions, the tools used by Pharaoh, the role of ignorance and corruption of the people in Pharaoh's success, and such matters are questions that can be answered to identify Pharaoh's methods of belittling. The set of verses that describe Pharaoh's behavior towards the Israelites and Prophet Moses (peace be upon him) depict the different dimensions and angles of Pharaoh's colonial style.

Conclusion

The results of this study show that Pharaoh had belittling the Israelites by using methods such as using elites, expressing compassion, luxury, arrogance, inculcating a

relationship between God and Guardianship, divisiveness, spreading accusations, ignorance, deception, and promoting corruption, and had brought them with him, in such a way that they considered him their god and swore to him.The new Tyranny, using the same methods but with different and new tools, seek to dominate countries and humanity in order to enslave and exploit them. Therefore, it is incumbent upon the thinkers of society to resist such actions by wisely confronting them and awakening humanity to this great danger

Sources and References

- *The Holy Quran*.
- *Nahjul-Balagha*
- Ashuri, Darius (2023). *Daneshnameh Syasi* (Political Encyclopedia).Tehran: Morvarid. (In Persian)
- Alusi, Mahmoud ibn Abdullah (1994). *Tafseer Ruh al-Ma'ani* (The Commentary of Spirit of Meanings). Beirut: Dar Al-Kotob Al-I'lmiyyah. (In Arabic)
- Ibn Abi al-Hadid, Abdul-Hamid ibn Hibatullah (1983). *Sharh Nahj al-Balaghah* (Explanation of Nahjul-Balagha). Qom: Library of Ayatollah al-O'zmi Mara'shi Najafi. (In Arabic)
- Ibn Manzur Muhammad ibn Makram (1989). *Lisan al-Arab* (Language of Arab). Beirut: Dar Sader. (In Arabic)
- Isfahani, Reza (1978). *Bardegi Fekri* (Intellectual Slavery). Tehran: Islamic Culture Office. (In Persian)
- Bigdeli, Ali and Husain Pendar (2013) *Taqizadeh az Tajaddodgeraei Ta Farangi-Maabi* (Taqizadeh from Modernism to Foreignization). Historical Researches of Isfahan. University of Isfahan. (In Persian)
- Razi, Muhammad ibn O'mar (1999). *Al-Tafsir al-Kabeer* (The Great Commentary). Beirut: Dar Ihya al-Torath al-Arabi. (In Arabic)
- Rezaei Isfahani, Mohammad Ali. (2008) *Tafseer Qoran Mehr* (Quranic Commentary of Mehr). Qom: Researches on Quranic Commentary and Sciences. (In Persian)
- Zamakhshari Mahmoud Ibn O'mar (2007). *Moqadamah al-Adab* (Introduction to Literature): Tehran, Institute of Islamic Studies, University of Tehran. (In Arabic)
- Dehshiri, Mohammad Reza (2019). *Bazshenasi Nezam Solteh Sakhtar wa Karkard Solteh Dar Nezam Banolmelal* (Recognizing the System of Authority; Structure and Function of Authority in the International System). Tehran: Samt. (In Persian)
- Sa'ei, Ahmad (1998). *Masael Syasi Eqtesadi Jahan Sewwom* (Political and Economic Issues of the Third World), Tehran. Samt. (In Persian)
- Shal Soz Sajjad and Siavash Nazmi (2022). Barresi A'wamel Baqa wa Paydari Atharat Este'mar Dar Keshwarhaye Mokhtalef Asia wa Afriqa Dar Hale Hadher

wa Nataej An (Investigating the factors of survival and sustainability of the effects of colonialism in various countries of Asia and Africa at present time and its results) Case study of colonialism from the fifteenth century onwards, 14th International Conference on Language, Literature, Culture and History 1636166/https://civilica.com/doc

- Safi, Mahmoud (1997). *Al-Jadwal fi E'rab al-Qoran* (The Chart in the Diacritic of Quran), Damascus: Dar al-Rashid. (In Arabic)
- Tabatabaei, Seyyed Muhammad Husain (2011). *Al-Mizan fi Tafsir al-Qoran* (The Criterion in the Commentary of Quran), Beirut: Al-A'lami Institute. (In Arabic)
- Tabarani, Solaiman bin Ahmad (2008). *Tafsir al-Quran al-A'zim* (The Commentary of Great Quran). Jordan: Dar al-Kitab al-Theqafi. (In Arabic)
- Tabarsi, Fadl bin Hasan (1993). *Majma al-Bayan le O'lum al-Qoran* (The Collection of Expression for the Sciences of the Quran). Tehran: Naser Khosro. (In Arabic)
- Fakhr al-Din Torayhi (1995) *Majma' al-Bahrain* (The Gathering Place of Two Seas). Tehran: Be'sat Foundation. (In Arabic)
- Tantawi, Muhammad Sayyed (1997). *Al-Tafsir al-Wasit lel-Quran al-Kreem* (The Medium Commentary for the Noble Quran). Cairo: Egypt Revolution. (In Arabic)
- Qaraati, Mohsen (2009) *Tafsir Noor* (The Commentary of Light). Tehran: Cultural Center Lessons from the Quran. (In Persian)
- Qarashi Bonabi, Seyyed Ali Akbar (1996). *Tafsir Ahsan Al-Hadith* (The Commentary of Best Speech).Tehran: Be'that Foundation. (In Persian)
- Seyyed Qotb (2004). *Fi Zelal al-Qoran* (In the Shadows of Quran), Beirut: Dar Al-Sharq. (In Arabic)
- Kashani, Fathullah (1972). *Manhaj al-Sadeqin fi Elzam al-Mokhalefin* (The Method of the Truthful in Obliging the Opposites). Tehran: Islamic Bookstore. (In Persian)
- Mesbah Yazdi, Mohammad Taqi (2019). *Jame'h wa Tarikh az Negah Qoran* (Society and History from the Perspective of the Quran). Qom: Imam Khomeini Educational and Research Institute. (In Persian)
- Motahari, Morteza (1999). *Pyramun Enqelab Eslami* (About the Islamic Revolution). Tehran: Sadra. (In Persian)
- Motahhari, Morteza (2011). *Majmu'h Athar* (The Works Collection). Tehran: Sadra. (In Persian)
- Makarem Shirazi, Naser and Colleagues (1992). *Tafseer Nemuneh* (Exemplary Commentary). Tehran: Dar Al-Kotob Al-Islamiyyah. (In Persian)
- Imam Khomeini, Seyyed Ruhollah (2010). *Sahifa Noor* (Book of Light). Tehran: Institute for Regulation and Publication of Imam Khomeini's Works. (In Persian)
- Taghavi, Seyyed Mohammad Naser 106/http://www.dr_aghavi.com/content
- Khamenei Sayyed Ali (2004). 1218=https://farsi.khamenei.ir/news_content?id
- https://www.balagh.ir
- https://farsi.khamenei.ir

مجلة دراسات تفسيرية

جامعة المعارف الإسلامية

السنة ١٥ / خريف ١٤٤٦ / العدد ٥٩

أساليب الاستخفاف فى تفاسير الفريقين، مع التركيز علي قوله تعالي: «فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطَاعُوهُ...» وتطبيقها علي مظاهر الاستخفاف فى الفَرْعَنة الحديثة

عليرضا شاهفضل قمصري[١]

أستاذ مساعد في قسم المعارف الإسلامية، جامعة كاشان للعلوم الطبية،كاشان،إيران.

meshkat1392@gmail.com

معلومات المادة

نوع المقال: بحث

تاريخ الاستلام: ١٤٤٥/٠٣/٢٦

تاريخ المراجعة: ١٤٤٦/٠٧/٠٤

تاريخ القبول: ١٤٤٥/٠٨/٣٠

ملخّص البحث

كان من أبرز الاستراتيجيات التي استخدمها فرعون لاستعباد بني إسرائيل وجعلهم مطيعين له، هو أسلوب الاستخفاف بهم، كما أشار إليه قوله تعالى في الآية ٥٤ من سورة الزخرف.ولا يزال هذا الأسلوب قائمًا في العصر الحاضر، إذ يمكن، من خلال التأمل في آيات القرآن الكريم، استخراج الأساليب التي يستخدمها الحُكّام لاستخفاف الشعوب، ومن ثم التصدّي لها بالأساليب الصحيحة.ويهدف هذا البحث إلى دراسة أساليب الاستخفاف كما وردت في تفاسير الفريقين، مع التركيز على الآية ٥٤ من سورة الزخرف، وتطبيقها على مظاهر الاستخفاف في التفرعن الحديث.وقد اتّبع هذا البحث المنهج الوصفي ـ التحليلي، حيث قام بجمع الآيات المرتبطة بأساليب فرعون في الاستخفاف، واستخرج منها مجموعة من الوسائل التي استخدمها، ثم قارنها بأساليب التفرعن الجديد في العصر الحديث.وقد توصّل البحث إلى أنّ فرعون، من خلال توظيف النخب، وإظهار الشفقة، والتفاخر بالمظاهر، والتكبّر، وتلقين العلاقة بين الإله والمولى، ونشر الفرقة، وترويج التُّهَم، وتكريس الجهل، والخداع، والفساد، تمكّن من استخفاف بني إسرائيل وجعلهم يتبعونه حتى آمنوا بألوهيّته وأقسموا باسمه.وكذلك، فإنّ التفرعن الحديث يستخدم الأساليب نفسها لكن بوسائل وأدوات حديثة ومختلفة، بهدف الهيمنة على الشعوب والإنسانية، واستعبادها واستغلالها.لذا، فإنّ من الواجب على المفكّرين وأصحاب الوعي في المجتمعات، أن يواجهوا هذه السياسات الظالمة بعلمٍ وحكمة، ويوقظوا البشرية من خطر هذا التسلّط المستتر والخطير.

الألفاظ المفتاحية الآية ٥٤ من سورة الزخرف، الاستخفاف، الطاعة، التفرعن الحديث.

الاقتباس: شاهفضل قمصري، عليرضا (١٤٤٦). أساليب الاستخفاف في تفاسير الفريقين، مع التركيز على قوله تعالى: «فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطَاعُوهُ...» وتطبيقها على مظاهر الاستخفاف في الفَرْعَنة الحديثة. *مجلة دراسات تفسيرية*. ١٥ (٣). ١٤٤ ـ ١٢٥. DOI: https://doi.org/10.22034/15.59.119

رمز DOI: https://doi.org/10.22034/15.59.119

الناشر: جامعة المعارف الإسلامية، قم، ايران.

نشریه علمی مطالعات تفسیری

سال ۱۵، پاییز ۱۴۰۳، شماره ۵۹

روش‌های استخفاف در تفاسیر فریقین، با تأکید بر آیه «فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطَاعُوهُ ...» و تطبیق آن با استخفاف در تفرعن جدید

علیرضا شاه‌فضل قمصری[1]

۱. استادیار گروه معارف اسلامی، دانشگاه علوم پزشکی کاشان، کاشان، ایران.

meshkat1392@gmail.com

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

(۱۲۵ ـ ۱۴۴)

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۱۹

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۱۰/۲۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۲/۲۱

چکیده

یکی از راهبردهای فرعون برای اطاعت‌پذیری و استثمار بنی‌اسرائیل، استخفاف آنان بود، چنان‌که آیه ۵۴ زخرف بدان اشارت دارد. استخفاف در عصر حاضر نیز جریان دارد و با تعمیق در آیات قرآن کریم می‌توان، روش‌هایی که حکام برای استخفاف مردم به‌کار می‌برند، استخراج نمود و در برابر آن واکنش صحیح نشان داد. هدف این نوشتار بررسی روش‌های استخفاف در تفاسیر فریقین با تأکید بر آیه ۵۴ زخرف و تطبیق آن با استخفاف در تفرعن جدید است. این نوشتار با روش مروری ـ تحلیلی پس از بررسی کلیه آیات مرتبط با روش‌های استخفاف فرعون، این روش‌ها را استخراج نموده، سپس آن را با شیوه‌های استخفاف در تفرعن جدید تطبیق داده است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد همان‌گونه که فرعون با شیوه‌های استفاده از نخبگان، اظهار دلسوزی، تجمل‌گرایی، تکبرورزی، تلقین رابطه خدا و مولی، تفرقه‌گرایی، اتهام‌پراکنی، جهل‌زدگی، فریب‌کاری و ترویج فساد به استخفاف بنی‌اسرائیل پرداخت و آنها را با خود همراه ساخت؛ به‌گونه‌ای‌که او را خدای خود می‌دانستند و به او قسم می‌خوردند، تفرعن جدید نیز با استفاده از همین شیوه‌ها ولی با ابزارهای متفاوت و جدید، دنبال تسلط بر کشورها و انسانیت هستند تا آنها را به بردگی کشیده و استثمار نمایند. از این‌رو بر متفکران جامعه فرض است تا با مقابله عالمانه در برابر این‌گونه اقدامات ایستادگی و بشریت را نسبت به این خطر بزرگ بیدار نمایند.

واژگان کلیدی

آیه ۵۴ زخرف، استخفاف، اطاعت‌پذیری، تفرعن جدید.

استناد:

شاه‌فضل قمصری، علیرضا (۱۴۰۳). روش‌های استخفاف در تفاسیر فریقین، با تأکید بر آیه «فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطَاعُوهُ ...» و تطبیق آن با استخفاف در تفرعن جدید. *مطالعات تفسیری*. ۱۵ (۳). ۱۴۴ ـ ۱۲۵.
DOI: https://doi.org/10.22034/15.59.119

کد DOI: https://doi.org/10.22034/15.59.119

ناشر: دانشگاه معارف اسلامی، قم، ایران.

طرح مسئله

افراد و دولت‌های استعمارگر، در راستای آسان‌سازی استعمار و همراه‌سازی مخاطبان خود، بـه روش‌هـای متعددی متمسک می‌شوند. این روش‌ها که از دیرباز توسط استعمارگران استفاده می‌شـده اسـت، موجـب می‌گردد تا مخاطب، از اینکه مورد استعمار قرار گرفته، غفلت نموده، در برابر استعمار مقاومت نکند و حتی با استعمارگر همراهی نماید. شـناخت ایـن روش‌هـا، مـی‌توانـد موجـب آگـاه‌سـازی مـردم در مقابلـه بـا استعمارگران شود و انسان‌ها را از زیر یوغ استعمار خارج نمایـد. «اسـتخفاف» یکـی از پـیش‌زمینـه‌هـای استعمار می‌باشد که در قرآن کریم به آن اشاره شده است. استخفاف موجب می‌گردد تا فهم مردم نسـبت به حقایق جامعه، عقب نگه داشته شود و زمینه استعمار در جامعه فراهم گردد. استبدادپذیری در جـوامعی که استخفاف در آنها رخ داده، به آسانی صورت می‌گیرد.

فرعون به‌عنوان یکی از بزرگترین استعمارگران تاریخ، با استخفاف قوم خود، آنها را به تبعیت از خویش واداشته و استعمار می‌کرد. در قرآن کریم به راه‌هایی که فرعون توسط آن قوم بنی‌اسرائیل را استخفاف می‌نمود، اشاره شده است. بررسی دقیق رفتارهای فرعون با بنی‌اسرائیل، نشان می‌دهد که فرعون با به‌کارگیری روش‌ها و تکنیک‌هایی، موجبات استخفاف بنی‌اسرائیل را فراهم آورده بود. مجموعه این رفتارها و اقدامات موجب شد، بنی‌اسرائیل خود را برده فرعون بدانند و از اینکه او را تبعیت می‌کنند و او را خدای خود می‌پندارند، احساس بدی نداشته باشند. روش‌هایی که فرعون به این منظور به‌کار برده بود، برخی متکی به جهل و نادانی مردم بود و برخی متکی به ابزارها و امکانات مادی و علمی بود که در اختیار فرعون قرار داشت.

تشابه فراوانی که بین روش‌های استخفاف در گذشته و حال وجود دارد، ضرورت پرداختن به این موضوع را نشان می‌دهد. روش‌های سنتی و دیرینه استخفاف، در عصر حاضر با استفاده از ابزارهای نوین صورت می‌پذیرد. بررسی بیانات امامین انقلاب اسلامی نشان می‌دهد، این رهبران بزرگ، همواره نسبت به روش‌های استخفاف و استعمار هشدار داده‌اند و بر عبرت گرفتن از سرنوشت قوم بنی‌اسرائیل در مواجهه با استعمار فرعونی هشدار داده‌اند. بررسی رفتارهای فرعون و تطبیق آنها با وقایع امروزی، نشان می‌دهد که استعمارگران عصر حاضر نیز عموماً با استفاده از همین روش‌ها، موجبات تسلط خود بر کشورهای ضعیف و به بردگی کشاندن آنها را فراهم آورده‌اند. از جنبه‌های اعجاز قرآن کریم آن است که با بیان سرنوشت پیشینیان، رهنمودهای لازم برای افراد در عصر حاضر را بیان می‌نماید. بر این اساس لازم است، آموزه‌های قرآن کریم در زمینه روش‌های استخفاف مورد دقت قرار گرفته، با مسائل روز تطبیق داده شود تا از به وقوع پیوستن استعمار در عصر حاضر جلوگیری شود.

بررسی پیشینه بحث در زمینه استخفاف، نشان می‌دهد این موضوع در تفاسیر متعدد ذیل آیات ۵۴ زخرف و ۱۰ روم و در کتب و مقالات قرآنی ذیل بحث استعمار و استثمار مورد بحث قرار گرفته است. به علاوه مفسران معدودی در زمینه ارتباط استخفاف گذشته و حال سخن گفته‌اند. سید قطب در تفسیر ***فی ظلال القرآن*** به موضوع استخفاف اقوام طغیانگر نسبت به مردم اشاره می‌کند و به روش‌های استخاف می‌پردازد و با توجه به آیات قرآن نتیجه می‌گیرد که اگر مردم فاسق نباشند و به دستورات الهی تمسک نمایند، روش‌های حکام طغیانگر برای استخفاف ایشان مؤثر نخواهد بود.[۱] آیت الله مکارم شیرازی در ***تفسیر نمونه*** به موضوع استخفاف حکام نسبت به مردم می‌پردازد و با تطبیق روش‌های فرعون بر حکام جور در سایر زمان‌ها، اشاره می‌کند که استعمارگران جدید با استفاده از همان روش‌ها ولی با اتکاء به ابزار جدید دنبال استخفاف عقول مردم هستند تا بتوانند به استثمار امت‌ها ادامه دهند. ایشان وظیفه اصلی در مقابله با این روش دشمن را بر عهده دانشمندان و متعهدان دینی می‌داند.[۲] آیت الله جوادی آملی به بیان روش‌های مقابله با استخفاف پرداخته، تعلیم و تعلیل را دو عامل مهم مقابله با استخفاف فرعونی می‌شمارد. همچنین ایشان انس با کتاب، عدم توجه به سحر، شعبده و عرفان کاذب، پرهیز از عوام‌زدگی و تعقل را از موانع استخفاف می‌داند.[۳] شال سوز در مقاله‌ای به بررسی عوامل بقاء استعمار در برخی از کشورها پرداخته و اثبات نموده است که استعمارگران با استفاده از مؤلفه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی و ... نفوذ خود را در سرزمین‌های مستعمره خود پایدار می‌سازند؛ به‌گونه‌ای‌که برخی از آنان تا به امروز باعث دوام اثرات استعمارگری در این سرزمین‌ها، علی‌رغم استقلال آنان در دهه‌های پیشین شده است.[۴]

سؤال اصلی در این نوشتار آن است که فرعون با چه روش‌هایی قوم خود را استخفاف می‌کرد؟ به‌منظور دستیابی به این پاسخ با محوریت آیاتی از سوره زخرف، کلیه آیاتی که مرتبط به رفتار فرعون با قوم بنی‌اسرائیل و حضرت موسی‌علیه‌السلام است با مراجعه به تفاسیر شیعه و سنی مورد بررسی قرار گرفت. در مرحله بعد این آیات دسته‌بندی شد و در قالب نه روش ارائه شد. لازم به ذکر است که برخی از این روش‌ها به‌طور مستقیم و برخی به‌طور غیر مستقیم و با واسطه موجب استخفاف می‌شوند. در پایان هر روش، تلاش شد تا نمونه‌هایی از تفرعن جدید در استخفاف امت‌ها، از کلام بزرگان به ویژه مقام معظم رهبری (دام ظله) ارائه گردد.

---

۱. سید قطب، ***فی ظلال القرآن***، ج ۵، ص ۳۱۹۴.

۲. مکارم شیرازی، ***تفسیر نمونه***، ج ۲۱، ص ۸۹.

۳. جوادی آملی، https://www.balagh.ir/content/1866.

۴. شال سوز، ***بررسی عوامل بقا و پایداری اثرات استعمار در کشورهای مختلف آسیا و آفریقا در حال حاضر و نتایج آن.***

الف) مفهوم استخفاف

«استخفاف» در لغت از ریشه «خفف» به‌معنای کوچک، خوارشمردن و بی‌اهمیت دانستن،[۱] «استخف الشیء؛ ای اخذه خفیفا» یعنی چیزی را سبک داشت.[۲] وقتی گفته می‌شود «اسْتَخَفَّهُ فلان» منظور این است که او را به جهل کشاند و به تبعیت از خود در انحراف دعوت کرد.[۳] در آیه شریفه که می‌فرماید: «وَلَا يَسْتَخِفَّنَّکَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ»؛ مراد این است که مراقب باش آنها تو را از دینت نلغزانند و از دین خارج نکنند. در آیه شریفه که می‌فرماید: «فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطَاعُوهُ» مراد این است که آنها را با سبکی و جهل همراه کرد. هنگامی که فرد به جهل و نادانی سوق داده شود و از کار درستی که انجام می‌دهد دور شود، گفته می‌شود: «استخفه».[۴] اینکه در حدیث آمده است: «مَنْ اسْتَخَفَ بِصَلَاتِهِ لَا يَرِدُ عَلَيَّ الْحَوْضَ لَا وَ اللَّهِ» منظور آن است که نماز را کم اهمیت بشمارد و به آن توجه نکند و شعائر مرتبط با آن را بزرگ نشمارد.[۵] استخفاف، به‌صورت‌های استخفّ، تستخفّونها، یستخفّنک در قرآن کریم آمده است و هنگامی که برای شخص یا گروهی به‌کار می‌رود؛ یعنی آن گروه را به خفّت کشاندن، تحقیر کردن، خوارکردن، سبک کردن، کوچک شمردن و کم بهاء کردن. با تتبع در کتب لغت فهمیده می‌شود که مفاهیمی از قبیل: سبک شمردن، تحقیر کردن، از حق دور کردن، خارج کردن از دین و امثال آن در مفهوم کلمه «استخفاف» لحاظ شده است.

در قرآن کریم به دو واژه استضعاف و استخفاف (یا مشتقات این دو) بر می‌خوریم. در تفاوت بین «استضعاف» و «استخفاف» گفته شده که در «استضعاف» به ضعف کشاندن، از بیرون تحمیل شده و فاعلیتِ برای ناتوان کردن بر قومی یا گروهی از بیرون اِعمال می‌گردد اما در استخفاف فاعلِ اطاعت، خود آن قوم هستند و وادارکنندگی و عامل بیرونی مانند: استضعاف دیگر وجود ندارد؛ بلکه این مردمان کوچک انگاشته شده؛ چون کرامتش از ایشان ستانده شده، خویشتن را در جایگاه خُردی و ناچیزی و حقارت یافته‌اند؛ لذا خود را محکوم اطاعت کردن دیده‌اند و در مقابل فرعون را نیز شایسته و بایستهٔ اطاعت شدن یافته‌اند.[۶]

«استخفاف» در اصطلاح، روشی است که طی آن با تحقیر و کوچک نگه‌داشتن ذهن مخاطب، او را

---

۱. طریحی، ***مجمع البحرین***، ج ۵، ص ۴۸.
۲. زمخشری، ***مقدمة الادب***، ص ۲۷۴.
۳. ابن‌منظور، ***لسان العرب***، ج ۹، ص ۸۰.
۴. همان.
۵. طریحی، ***مجمع البحرین***، ج ۵، ص ۴۸.
۶. تقوی، http://www.dr_taghavi.com/content/106.

با خود همراه می‌کنند. هدف از استخفاف؛ چه در سبک حکمرانی فرعون و چه در تفرعن جدید، استعمار و استثمار انسان‌ها است. مراد از استخفاف این است که ذهن مخاطب به‌گونه‌ای پرورش داده شود که ضمن کوچک شمردن خود، مسائل را به‌درستی نفهمد و از بیان استدلال قوی عاجز باشد و استدلال‌های ضعیف و نادرست را به‌عنوان استدلال صحیح بپذیرد. استخفاف یکی از روش‌های فرعون برای اطاعت‌پذیری مردم از او بوده است. فرعون با این روش عقول قوم خود را دزدید و فریبشان داد.[۱] او عقول قوم قبطی را کوچک شمرد، به‌همین دلیل آنها در تکذیب حضرت موسی علیه‌السلام از فرعون تبعیت کردند.[۲] فرعون این‌گونه عقل مردم را ربوده بود که برای آنها دلایلی می‌آورد که صحیح نبود، اما آنها آن دلیل را می‌پذیرفتند و از فرعون اطاعت می‌کردند.[۳] بعید نیست که مراد از استخفاف این باشد که فرعون، با استفاده از آن ادلهٔ پرمغالطه، قومش را خفیف العقل؛ یعنی سبک سر و تُنک مغز ساخت و بدین‌وسیله آنان را مطیع خود کرد.[۴]

قرآن کریم در مورد فرعون می‌فرماید: «فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطَاعُوهُ»[۵] یعنی فرعون قومش را به خواری و استخفاف کشاند و آنگاه قوم تحقیر شده و نفی کرامت شده، خودشان، از موضع تحقیرشدگی و فرومایگی، فرعون را شایسته اطاعت و خود را مستحق پیروی از اوامر فرعونی دیدند. مهم این است که در اینجا فاعلِ اطاعت، خود آن قوم هستند و وادارکنندگی و عامل بیرونی مانند: استضعاف دیگر وجود ندارد؛ بلکه این مردمان کوچک انگاشته شده، چون کرامتش از ایشان ستانده شده، خویشتن را در جایگاه خُردی و ناچیزی و حقارت یافته‌اند؛ لذا خود را محکوم اطاعت کردن دیده‌اند و در مقابل فرعون را نیز شایسته و بایستهٔ اطاعت شدن یافته‌اند.

یکی از هشدارهای قرآن کریم به پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله عدم گرفتار شدن در دام استخفاف است. خدای متعال به پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله می‌فرماید: مراقب باشد تا دشمنان تو را به استخفاف نکشانند. دشمنان تلاش می‌کنند تا با روش‌های مختلف تو و سایر مومنان را ضعیف نموده و وادار به تبعیت نمایند. «لا یستخفنک» از ماده «خفت» به‌معنای سبکی است؛ یعنی آن‌چنان سنگین و پا بر جا باش که این افراد نتوانند تو را سبک بشمرند و از جا تکان دهند، در مسیرت استوار و محکم بایست.[۶]

موضوع هدف در استخفاف، فکر و اندیشه مخاطب است. استخفاف مقدمه‌ای برای استعمار است و

---

۱. طباطبایی، ***المیزان***، ج ۱۸، ص ۱۱۱.
۲. طبرانی، ***تفسیر القرآن العظیم***، ج ۵، ص ۴۷۶.
۳. طبرسی، ***مجمع البیان***، ج ۹، ص ۷۸.
۴. مصباح یزدی، ***جامعه و تاریخ از نگاه قرآن***، ص ۲۸۰.
۵. زخرف / ۵۴.
۶. مکارم شیرازی، ***تفسیر نمونه***، ج ۱۶، ص ۴۹۰.

استعمارگران، با استخفاف، فکر مخاطب را در اختیار خود قرار می‌دهند و او را وا می‌دارند تا به‌گونه‌ای فکر کند که آنها می‌خواهند. استخفاف را باید مقدمه و ابزار استعمار نامید. با استخفاف، یک ملت تحت سلطه، در اثر تداوم سلطه قدرت‌های بیگانه بر حیات اجتماعی، اقتصادی و سیاسی آن کشور، دچار خصایصی نظیر خودکم‌بینی فرهنگی و تلاش برای تقلید از بیگانگان، سلب مسئولیّت از خود و ... شده و اهمیت این‌گونه تأثیرات فرهنگی و فکری استعمار بر کشورهای جهان سوم تا اندازه‌ای است که برخی صاحب‌نظران پدیده استعمار را از این نظر بررسی و ارزیابی کرده و از آن به سلب شخصیت یاد می‌کنند.[۱]

استخفاف به‌عنوان بزرگترین مقدمه استعمار در کلام بزرگان دین مطرح است. امام خمینی‌قدس‌سره درباره اثرات این استعمار فکری فرمود: «بالاتر فاجعه‌ای که برای این ملت اتفاق افتاده است در این ظرف‌های طولانی، این است که فکرشان عوض شده است ... فکر غربی شده، فکرشان، توجهشان همه به این است که ما خودمان چیزی نداریم، از خارج باید بیاید».[۲] ایشان همچنین می‌فرماید: «بزرگترین وابستگی ملت‌های مستضعف به ابرقدرت‌ها و مستکبرین، وابستگی فکری و درونی است که سایر وابستگی‌ها از آن سرچشمه می‌گیرد و تا استقلال فکری برای ملتی حاصل نشود، استقلال در ابعاد دیگر حاصل نخواهد شد.»[۳] شهید مطهری دراین‌باره می‌نویسد: «مشرق زمین به‌طور کلی و مسلمانان به خصوص وقتی خود را در مقابل غربی‌ها دیدند، احساس کوچکی و حقارت کردند»[۴] و انقلاب اسلامی ما توانست یک موفقیت بسیار بزرگی که دراین‌باره کسب کند، همین از بین بردن خودباختگی ملت ما در برابر غرب بود. نهضت ما توانست به مردم بگوید که شما خود یک مکتب و یک فکر مستقل دارید. خود می‌توانید بر روی پای خود بایستید و تنها به خود اتکا داشته باشید.[۵]

ب) روش‌های فرعون در استخفاف بنی‌اسرائیل

فرعون از روش‌های مختلفی برای استخفاف بنی‌اسرائیل استفاده می‌کرد. با بررسی محوری آیاتی که در سیاق آیه ۵۴ سوره زخرف وجود دارد و نیز با تحلیل سایر آیاتی که عملکرد فرعون در برابر موسی‌علیه‌السلام و قوم بنی‌اسرائیل را بیان می‌فرماید، روش‌های فرعون در به استخفاف کشاندن قوم بنی‌اسرائیل قابل استخراج است. در این بخش از نوشتار به بیان این روش‌ها پرداخته می‌شود:

---

۱. ساعی، ***مسائل سیاسی، اقتصادی جهان سوم***، ص ۷۶.
۲. امام خمینی، ***صحیفه نور***، ج ۹، ص ۱۷۴.
۳. همان، ص ۱۸۵.
۴. مطهری، ***پیرامون انقلاب اسلامی***، ص ۴۶ ـ ۴۵.
۵. مطهری، همان.

۱. تکبرورزی و تحقیر

فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِآيَاتِنَا إِذَا هُمْ مِنْهَا يَضْحَكُونَ.[۱]

إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ.[۲]

تکبرورزی و تحقیر، ازجمله روش‌های استخفاف است. در این روش، فرد تلاش می‌کند با بزرگ جلوه دادن خود و تحقیر دیگران، آنها را به اطاعت و پذیرش افکار خود وادار نماید. تکبر ورزیدن و خود را برتر از دیگران دانستن، شیوه فرعون و بزرگان قوم او بود که قرآن کریم در آیات متعددی به سبک حکمرانی فرعون اشاره نموده است. در آیه ۴۷ زخرف ـ که در سیاق آیه استخفاف می‌باشد ـ می‌فرماید: زمانی که معجزات الهی توسط موسی برای فرعون و اطرافیان او آمد، ایشان در پاسخ موسی به منظور استهزاء و خوارشمردن آیات خدا، به ایشان خندیدند[۳] و روش تمسخر را در پیش گرفتند تا بدین وسیله تفوق و برتری خود را نسبت به موسی به دیگران نشان دهند. در سوره مومنون می‌فرماید: اینها استکبار ورزیدند و خود را «عالین» می‌دانستند.[۴] استکبار فرعون و بزرگان قوم او نسبت به اطاعت الهی و عدم تبعیت از دستورات خداوند بود و «عالین» خواندن ایشان، نسبت به مردم بود که آنها، مردم را برده خود قرار داده بود.[۵] زمانی که سحره فرعون، ابزار خود را پهن می‌کردند به عزت فرعون قسم خوردند که ما پیروز می‌شویم.[۶] مراد سحره از عزت، نیرویی است که شکست‌ناپذیر است.[۷] گویی فرعون آن‌قدر خود را قدرتمند نشان داده بود که همگان او را شکست‌ناپذیر می‌دانستند. فرعون در جایی دیگر اشاره می‌کند که ما چگونه به موسی علیه‌السلام ایمان بیاوریم درحالی‌که قوم او عبد ما هستند.[۸] فرعون مدعی بود، اینکه قومِ این دو نفر (موسی علیه‌السلام و هارون علیه‌السلام) برده ما هستند، پس خود آنها نیز باید بندگی ما را بنمایند.[۹] تا آنجا که به موسی علیه‌السلام می‌گوید: اگر غیر از من شخص دیگری را خدای خود بگیری تو را زندان خواهم کرد.[۱۰] اگر چه

---

۱. زخرف / ۴۷.
۲. مومنون / ۴۶.
۳. طباطبایی، ***المیزان***، ج ۱۸، ص ۱۰۹.
۴. مومنون / ۴۶.
۵. طباطبایی، ***المیزان***، ج ۱۵، ص ۳۴.
۶. شعراء / ۴۴.
۷. طبرسی، ***مجمع البیان***، ج ۷، ص ۲۹۶.
۸. مومنون / ۴۷.
۹. طباطبایی، ***المیزان***، ج ۱۵، ص ۳۴.
۱۰. شعراء / ۲۹.

این میزان از تکبرورزی، روی مردم عادی بنی‌اسرائیل اثر می‌گذاشت و آنها در برابر فرعون احساس بندگی می‌کردند، اما قطعاً روی شخصیت الهی حضرت موسی‌علیه‌السلام و هارون‌علیه‌السلام اثرگذار نبود. فرعون برتری خود نسبت به حضرت موسی‌علیه‌السلام را نیز مطرح می‌کند و می‌گوید: موسی نه اموال دارد نه قدرت تکلم؛ بنابر این من از او برترم و شما نباید از او تبعیت کنید.[۱]

استعمار نو و تفرعن جدید با خودبرتربینی و تحقیر دیگران دنبال استخفاف کشورها است. خودبرتربینی کشورهای استعمارگر و القاء این برتری به کشورهای جهان، ابزار مهمی در جهت تسخیر افکار جهانیان است، به‌گونه‌ای که بخش عمده‌ای از طبقه روشنفکر نیز برتری این کشورها را می‌پذیرفتند و می‌گفتند اگر ما هم بخواهیم پیشرفت کنیم، باید سر تا پا مثل غرب باشیم؛ «ایرانی باید از فرق سر تا نوک پا غربی شود».[۲] ملّت ایران به‌وسیله بیگانگان و قدرت‌ها تحقیر می‌شد؛ تحقیر علمی می‌شد، تحقیر سیاسی می‌شد، تحقیر اجتماعی می‌شد. انقلاب اسلامی آمد این تحقیر غیر قابل تحمّل را برطرف کرد و به کشور و به ملّت عزّت داد، استقلال داد و انسانیّت او را مطرح کرد.[۳] رسالتی که متفکران و روشنفکران حقیقی بر عهده دارند، بازگرداندن حس عزت نفس و بزرگی به مسلمانان و نیز دور کردن خودتحقیری در جوامع مسلمان است. باید تلاش نمود تا هیمنه پوشالی استکبار که در پس پرده خود کوچک‌پنداری مسلمانان مخفی شده است را از بین برد و مسلمانان را به جایگاه عزت خود برگرداند.

۲. تلقین رابطه عبد و خدا

قَالَ فِرْعَوْنُ آمَنْتُمْ بِهِ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ.[۴]
فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَى.[۵]

تلقین رابطه عبد و خدا یکی از روش‌های استخفاف فرعون بود. فرعون خود را در چشم مردم بزرگ کرده بود و به آنها می‌گفت: «أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَى؛ من خدای بزرگ شما هستم».[۶] فرعون به دیگران القاء می‌کرد که شما هر تصمیمی بگیرید باید با اجازه من باشد. حتی فرعون تصور می‌کرد که مردم در امور قلبی خود نیز باید تابع او باشند، لذا به سحره می‌گفت: چرا قبل از اینکه من به شما اجازه بدهم به موسی

---

۱. طباطبایی، ***المیزان***، ج ۱۸، ص ۱۱۰.
۲. بیگدلی، «از تجددگرایی تا فرنگی مآبی»، ***پژوهش‌های تاریخی***، ص ۱۸.
۳. خامنه‌ای، ۱۳۹۴، https://farsi.khamenei.ir/speech_content?id=32331.
۴. اعراف / ۱۲۳.
۵. نازعات / ۲۴.
۶. همان.

ایمان آورده‌اید: «قَالَ فِرْعَوْنُ آمَنْتُمْ بِهِ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ»[۱] کلمه «قبل» در این آیه، معنای خود را نمی‌دهد؛ بلکه به‌معنای مطلق اجازه گرفتن است.[۲] بعضی دیگر از مفسران نیز کلمه قبل را به‌معنای «بدون» گرفته‌اند.[۳] این سخن فرعون حاکی از جهل اوست؛ زیرا فکر می‌کرد کسی می‌تواند ایمان بیاورد که وی اذنش بدهد.[۴] انتظارش این بود که قلب و عقل و فکر مردم نیز به اختیار و اجازه او باشد؛ تا او فرمان ندهد، نیندیشند و تا اجازه ندهد، تصمیم نگیرند.[۵] نکته قابل توجه این است که بخش عمده‌ای از قوم بنی‌اسرائیل خدایی فرعون را پذیرفته بودند و بنده او شده بودند و از او اطاعت بی‌چون و چرا داشتند. (فاطاعوه)

نظام سلطه با تشکیل سازمان‌های بین‌المللی در جهت تحقق رابطه عبد و خدا بین خود و مردم جهان است. در حال حاضر، نظام سلطه در صدد آن است که اهداف خود را از راه‌های هنجاری و ارزشی بر طیف وسیعی از بازیگران بین‌المللی؛ اعم از دولت‌ها، سازمان‌های بین‌المللی و نهادهای غیر دولتی، تحمیل نماید. جمله معروف نیچه که گفت: «خدا مرده است» فارغ از تفاسیر متعددی که از این جمله توسط فلاسفه غرب مطرح شده است، سرآغازی بر جایگزینی انسان به جای خدا بود تا انسان‌ها از تحت بندگی خدا خارج و به بندگی انسان‌ها در قالب‌هایی مثل دموکراسی و امثال آن گرفتار شوند. تلاش در جهت تقویت عبودیتِ الله، رمز برون‌رفت از عبودیت استعمار است. هر چه خداوند در نظر انسان بزرگ شود، دیگر انسان‌ها و مخلوقات در چشم او کوچک خواهند شد.[۶]

۳. استخدام دانشمندان و نخبگان

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ.[۷]

استفاده از توان و دانش نخبگان، ازجمله ابزارهای استخفاف جامعه است. نخبگان جامعه می‌توانند به‌روزترین دانش‌ها و امکانات را برای حاکمان فراهم آورند. حاکمان استعمارگر، دستاوردهای نخبگان را نه در جهت رفاه جامعه، بلکه در راستای اهداف و آرمان‌های خود استفاده خواهند کرد. فرعون با استفاده

---

۱. اعراف / ۱۲۳.
۲. طباطبایی، ***المیزان***، ج ۱۵، ص ۲۷۵.
۳. آلوسی، ***تفسیر روح المعانی***، ج ۱۹، ص ۷۹.
۴. طبرسی، ***مجمع البیان***، ج ۷، ص ۳۴.
۵. مکارم شیرازی، ***تفسیر نمونه***، ج ۱۵، ص ۲۳۰.
۶. شریف رضی، ***نهج‌البلاغه***، خطبه ۱۸۴.
۷. یونس / ۷۹.

از دستاوردهای نخبگان، به جامعه القاء می‌کند که آنچه که من دارم، ما فوق فکر و تصور شماست، لذا شما باید تابع آن چیزی باشید که من به شما عرضه می‌کنم. زمانی که حضرت موسی‌علیه‌السلام معجزات الهی را برای فرعون عرضه می‌کند، فرعون به سراغ سحره که نوعی علم و دانش (سحر) داشتند، می‌رود و می‌گوید بهترین ساحران را دعوت کنیم تا من با استفاده از توان آنها به مقابله با موسی‌علیه‌السلام بپردازم.[۱] تعبیر «علیم» که در آیه شریفه آمده است: «وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ»[۲] اشاره دارد به اینکه از نگاه قرآن سحر به‌عنوان یک علم تلقی می‌گردد؛ هر چند استفاده از این علم در اصل اولیه حرام است. فرعون می‌خواست به وسیله غوغای ساحران مردم را آرام سازد و موقتاً از خطر نفوذ موسی در افکار عمومی جلوگیری کند.[۳] اینکه همه ساحران را طلبید برای آن بود تا هیچ سحر و جادویی نزد ساحری به‌جای نماند و چیزی در این زمینه از وی فوت نشود.[۴] اگرچه در این ماجرا تیر فرعون به سنگ می‌خورد و سحره با دیدن معجزه حضرت موسی‌علیه‌السلام به او ایمان می‌آورند؛ اما این شیوه کار فرعون، حاکی از آن است که فرعون سعی می‌کرده با استخدام دانشمندان و نخبگان مردم جامعه را با خود همراه سازد.

تفرعن جدید با به‌کارگیری دانشمندان و نخبگان، دنبال تسلط فکری بر جهان است. کشورهای استعمارگر، در عصر حاضر تلاش می‌کنند با جذب و به‌کارگیری نخبگان، پیشرفته‌ترین امکانات و تجهیزات را فراهم آورند و بدین‌وسیله برتری خود را نسبت به جهانیان تحمیل نموده و به جهان القاء نمایند که افکار و اندیشه‌های آنها در امور انسانی برتر از دیگران می‌باشد. امام علی‌علیه‌السلام در این زمینه می‌فرماید: «العِلمُ سُلطانٌ، مَن وَجَدَهُ صالَ بِهِ و مَن لَم يَجِدهُ صيلَ عَلَيهِ؛ دانش، سلطنت و قدرت است، هر که آن را بیابد، با آن یورش برد و هر که آن را از دست بدهد، بر او یورش برند».[۵] استفاده از علم، در جهت استخفاف امت‌ها، گاهی در امور مورد نیاز مردم به‌کار گرفته می‌شود، مانند: پیشرفت‌های صنعتی و تکنولوژیک و گاهی نیز در امور مضر به حال مردم استفاده می‌شود، مانند: استفاده از علم در مسیر سحر، تردستی، تولیدات فریبنده سینمایی، هوش مصنوعی و امثال آن. در راستای مقابله با این روش استعمار، بر مسلمانان فرض است که با سرمایه‌گذاری روی مسئله علم و فناوری، موجبات اقتدار مادی و معنوی خود را در جهان فراهم آورند.[۶] از طرف دیگر مسلمانان باید مراقب باشند که آنچه دشمنان به آنها نشان

---

۱. طباطبایی، ***المیزان***، ج ۱۰، ص ۱۱۰.
۲. یونس / ۷۹.
۳. مکارم شیرازی، ***تفسیر نمونه***، ج ۸، ص ۳۶۲.
۴. طبرسی، ***مجمع البیان***، ج ۵، ص ۱۹۰.
۵. ابن‌ابی‌الحدید، ***شرح نهج البلاغة***، ج ۲۰، ص ۳۱۹.
۶. خامنه‌ای، ۱۳۸۹، https://farsi.khamenei.ir/speech -content?id=10233.

می‌دهند، معلوم نیست از واقعیت برخوردار باشد؛ بلکه ممکن است مصداقی از آیه شریفه: «سَحَرُوا أَعْيُنَ النَّاسِ»[۱] باشد.

۴. تجمل‌گرایی

وَنَادَى فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ وَهَذِهِ الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِنْ تَحْتِي أَفَلَا تُبْصِرُونَ.[۲]

فَلَوْلَا أُلْقِيَ عَلَيْهِ أَسْوِرَةٌ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ جَاءَ مَعَهُ الْمَلَائِكَةُ مُقْتَرِنِينَ.[۳]

تجمل‌گرایی و به نمایش گذاشتن دارائی‌ها، یکی از روش‌های فرعون در استخفاف بنی‌اسرائیل بود. فرعون با نمایش امکانات و تجهیزات خود، به دیگران القاء می‌کرد که از دیگران بالاتر است و افراد جامعه باید برده او باشند. طبق آیه ۵۳ سوره زخرف، از نظر فرعون به همراه نداشتن دست‌بندهای طلا، یکی از دلائلی تلقی می‌شد که موسی علیه السلام لیاقت نبوت و سروری بنی‌اسرائیل را ندارد.[۴] بر اساس مفاهیم آیه ۵۱ زخرف، فرعون با اشاره به عظمت پادشاهی خود و نیز نهرهایی که در کاخ او جریان داشت، بر مردم فخرفروشی می‌کرد و این امکانات را دلیل بر برتری خود نسبت به موسی علیه السلام می‌دانست و ایشان را به دلیل نداشتن این امکانات فردی حقیر و دون‌مایه می‌شمرد.[۵]

داشتن امکانات مادی فراوان و زندگی پر زرق‌وبرق، دلیل بر ترقی فکر و اندیشه انسانی نیست. آیات متعددی در قرآن کریم نسبت به عدم فریب در برابر اموال و دارایی‌های سردمداران کفر هشدار داده است؛ قرآن کریم در مضامینی می‌فرماید: به امکانات مادی و ثروت و اولادی که برخی از کفار و مشرکان دارند، چشم مدوز.[۶] مبادا رفت و آمد آنها در شهرها (به‌خاطر قدرت‌نمایی، تجارت و ثروتمند شدن ایشان) تو را فریب دهد.[۷] اگر بهره‌مندی کفار از نعمت‌های فراوان مادی موجب ضعف ایمان مؤمنان نمی‌شد، برای کافران خانه‌هایی از طلا و نقره فراهم می‌آوردیم.[۸] توجه به آیات و هشدارهای قرآن کریم، مسلمانان را

---

۱. اعراف / ۱۱۶.
۲. زخرف / ۵۱.
۳. زخرف / ۵۳.
۴. طباطبایی، ***المیزان***، ج ۱۸، ص ۱۱۱.
۵. طبرسی، ***مجمع البیان***، ج ۹، ص ۷۸.
۶. حجر / ۸۸.
۷. غافر / ۴.
۸. زخرف / ۳۳.

سوق می‌دهد که امکانات مادی کفار و مشرکان نباید موجب شود تا فکر و اندیشه مسلمانان تحت تأثیر این امکانات قرار گیرد و گمان کنند، امکانات بیشتر کفار، دلیلی بر مترقی‌تر بودن اندیشه آنان است.

تفرعن جدید با تکیه بر تجمل‌گرایی تلاش می‌کند افکار خود را به جامعه القاء نماید. نمایش تجملات در فیلم‌ها، نمایش‌های تلوزیونی و فضای مجازی توسط کشورهای استعمارگر، جوامع را به این سمت سوق می‌دهد که سعادت بشر در گرو داشتن این‌گونه امکانات است. با این روش، همان‌گونه که مردم فریفته قارون شدند و گفتند: ای کاش ما هم مثل قارون این همه امکانات و تجملات می‌داشتیم،[۱] مردم جهان فریفته زرق‌وبرق کشورهای استعمارگر شده و به این ترتیب تفکرات آنها در مسائل مختلف را برتر و قابل تقلید می‌شمارند. این همه در حالی است که داشتن تجملات نمی‌تواند دلالتی بر برتری فکری داشته باشد. ازجمله راهکارهای مقابله با این روش استعماری این است که مسلمانان در زمینه صنعت و تکنولوژی، خود را ارتقاء دهند؛ به‌گونه‌ای که مسلمانان در مقام قیاس خود با کفار احساس کوتاهی و حقارت نکنند.

۶. تفرقه‌گرایی

إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا.[۲]

یکی از روش‌های استخفاف، تفرقه‌گرایی است؛ چرا که تفرقه موجب سستی جامعه و اطاعت‌پذیری مردم می‌شود. با تفرقه‌گرایی نیرو و توان گروه‌ها، صرف رقابت‌های بیهوده گشته و گروه‌ها به مرور توان خود را از دست می‌دهند و به دامن استکبار پناه می‌برند. تفرقه‌گرایی موجب می‌شود افراد از حقوق اصلی خود باز بمانند و مطالبه‌گری نکنند. تفرقه باعث سستی جامعه می‌شود و تسلط بر چنین جامعه‌ای بسیار آسان خواهد بود. آیه ۴۶ سوره انفال می‌فرماید: با نزاع و کشمکش در میان خود ایجاد اختلاف نکنید و در نتیجه خود را دچار ضعف اراده مسازید و عزت و دولت یا غلبه بر دشمن را از دست مدهید؛ چون اختلاف، وحدت کلمه و شوکت و نیروی شما را از بین می‌برد.[۳] فرعون مردم تحت حکمرانی خود را گروه گروه کرده بود. کلمه «شیع» جمع «شیعه» و به‌معنای فرقه‌هاست و هر فرقه یک شیعه است و شیعه نامیدند، بدین‌جهت که بعضی بعض دیگر را پیروی می‌کنند».[۴] فرعون گروهی را عزت می‌بخشید و گروهی را تحقیر می‌کرد.[۵] فرعون مخصوصاً مردم مصر را به دو گروه مشخص تقسیم کرد: «قبطیان» که بومیان

---

۱. قصص / ۷۹.
۲. قصص / ۴.
۳. طباطبایی، ***المیزان***، ج ۹، ص ۹۵.
۴. طبرسی، ***مجمع البیان***، ج ۷، ص ۲۳۹.
۵. طبرانی، ***تفسیر القرآن العظیم***، ج ۵، ص ۵۰.

آن سرزمین بودند و تمام وسائل رفاهی و کاخ‌ها و ثروت‌ها و پست‌های حکومت در اختیار آنان بود و «سبطیان» یعنی مهاجران بنی‌اسرائیل که به‌صورت بردگان و غلامان و کنیزان در چنگال آنها گرفتار بودند.[۱] هدف فرعون از این دسته‌بندی‌ها این بود که گروهی در خدمت گروه دیگر و گروهی دشمن گروه دیگر باشند، تا نتوانند در برابر او و دسیسه‌های او عرض اندام نمایند.[۲]

۷. اتهام‌پراکنی

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَاسْأَلْ بَنِي إِسْرَائِيلَ إِذْ جَاءَهُمْ فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا مُوسَى مَسْحُورًا.[۳]

أَمْ أَنَا خَيْرٌ مِنْ هَذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ وَلَا يَكَادُ يُبِينُ.[۴]

اتهام زدن به دیگران یکی از روش‌های استخفاف است. فردی که خود عیوب فراوانی دارد، به منظور دور کردن ذهن دیگران نسبت به عیوب خود، اقدام به اتهام‌پراکنی نسبت به دیگران می‌نماید. این روش را فرعون در بین بنی‌اسرائیل اجرا نمود و بدین‌وسیله موفق شده بود تا خود را در بین مردم خوب جلوه دهد. قرآن کریم به چند نمونه از این نوع رفتار فرعون اشاره نموده است. زمانی که موسی‌علیه‌السلام معجزاتی را برای فرعون می‌آورد، فرعون به موسی‌علیه‌السلام اتهام سحر و جادو می‌زند و آیات بینات الهی را سحر و جادو می‌خواند.[۵] همچنین زمانی که فرعون در برابر معجزات حضرت موسی‌علیه‌السلام احساس شکست می‌کند، به‌منظور تحریف ذهن مخاطبان، حضرت موسی را فردی پست می‌خواند که توان سخن گفتن صحیح را ندارد.[۶] علت اینکه فرعون، موسی‌علیه‌السلام را «مهین» می‌خواند، این بود که موسی‌علیه‌السلام خودش کارهای خود را انجام می‌داد و امور خود را به دیگران واگذار نمی‌کرد و این مسئله از نظر فرعون ذلت و خواری تلقی می‌شد.[۷] برخی فقیر بودن[۸] و برخی نداشتن حکومت[۹] حضرت موسی‌علیه‌السلام را دلیل بر خوار بودن از نظر فرعون بیان کرده‌اند. همچنین فرعون به اعتبار اینکه حضرت موسی‌علیه‌السلام قبل از رسالت قدرت بیان

---

۱. مکارم شیرازی، ***تفسیر نمونه***، ج ۱۶، ص ۱۱.
۲. رازی، ***التفسیر الکبیر / مفاتیح الغیب***، ج ۲۴، ص ۵۷۸.
۳. اسراء / ۱۰۱.
۴. زخرف / ۵۲.
۵. اسراء / ۱۰۱.
۶. زخرف / ۵۲.
۷. طبرانی، ***تفسیر القرآن العظیم***، ج ۵، ص ۴۷۶.
۸. طباطبایی، ***المیزان***، ج ۱۸، ص ۱۱۱.
۹. قرشی بنابی، ***تفسیر احسن الحدیث***، ج ۱۰، ص ۴۰.

ضعیفی داشت، او را متهم به ضعف در گفتار نمود؛ درحالی‌که خداوند در آغاز رسالت دعای موسی‌علیه‌السلام را که درخواست کرد: «واحلل عقده من لسانی» مستجاب نموده بود و در دوره رسالت موسی‌علیه‌السلام از قدرت تکلم بالایی برخوردار بود.[۱]

اتهام‌پراکنی نسبت به انسان‌ها و حکومت‌های صالح یکی از روش‌های استخفاف در تفرعن جدید است. کشورهای استعمارگر که خود آلوده به انواع و اقسام بداخلاقی‌ها و بی‌عدالتی‌ها هستند، به‌منظور از میدان به در کردن رقیب و تحت سلطه در آوردن کشورهای جهان تلاش می‌کنند با اتهام‌پراکنی، افکار عمومی جهان را برای برنامه‌های استعماری خود آماده نمایند. اتهام‌هایی از قبیل: تضییع حقوق بشر، تروریست، عدم آزادی و امثال آن در عصر حاضر از اتهام‌های شایعی است که کشورهای استعماری علیه کشورهای مقصد استعماری خود استفاده می‌کنند و با انواع و اقسام ابزارها و امکانات و به ویژه رسانه‌های تحت پوشش، این اتهام‌ها را به جهان مخابره نموده، زمینه نفوذ خود در کشورها را فراهم می‌آورند. رهبر معظم انقلاب اسلامی در این خصوص می‌فرماید: «امروز در دنیا تناقضی وجود دارد؛ ملت ایران از نظر ملت‌های مسلمان و ملت‌های منطقه یک ملت شجاع، مدافع حق و عدالت و ایستاده در مقابل زورگویی‌هاست؛ آنها ملت ایران را تحسین و ستایش می‌کنند؛ اما همین ملت ایران و همین نظام جمهوری اسلامی که این‌قدر مورد ستایش ملت‌هاست، از نظر قدرت‌های زورگو، متهم به نقض حقوق بشر است، متهم به سلب امنیت جهانی است، متهم به حمایت از تروریسم است.»[۲]

۸. جهل‌زدگی

إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاتَّبَعُوا أَمْرَ فِرْعَوْنَ وَمَا أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ.[۳]
وَأَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدَى.[۴]

نگه‌داشتن مردم در جهل و نادانی، ابزاری برای استخفاف مردم و جامعه است. اگر مردم جامعه‌ای از دانش و آگاهی کافی در زمینه‌های مختلف بی‌بهره باشند، حاکمان خواهند توانست، به راحتی مردم را با خود همراه سازند و در برابر فعالیت‌های خود، مقاومتی از جانب مردم نخواهند دید. فرعون همواره تلاش می‌کرد مردم را در جهل و نادانی قرار دهد. قرآن کریم می‌فرماید: «وَمَا أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ»[۵] یعنی کارهای

---

۱. طباطبایی، ***المیزان***، ج ۱۸، ص ۱۱۱.
۲. خامنه‌ای، ۱۳۸۶، https://farsi.khamenei.ir/speech_content?id=3378.
۳. هود / ۹۷.
۴. طه / ۷۹.
۵. هود / ۹۷.

فرعون موجب رشد مردم نمی‌شد، یا اینکه آنها را به سمت خیر ارشاد نمی‌کرد.[۱] دستورات و راهنمایی‌های فرعون نه تنها هدایت‌کننده نبود؛ بلکه آنها را به شر و بدی وا می‌داشت.[۲] منظور از امر در این آیه، سنت و طریقه‌ای است که فرعون اتخاذ کرده بود و مردم و جامعه را با آن مدیریت می‌کرد؛ این در حالی است که فرعون خود ادعا می‌کرد که من شما را به راهی که رشد شما در آن است، راهنمایی می‌کنم،[۳] اما قرآن به این ادعا پاسخ می‌دهد و می‌گوید: فرعون نه تنها مردم را رشد نمی‌دهد؛ بلکه آنها را منحرف می‌کند.[۴] قرآن کریم به این موضوع تصریح کرده و می‌فرماید: «وَأَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدَى».[۵]

جهل‌زدگی و دور نگه‌داشتن مردم از دانش‌های حقیقی و واقعیات، از ابزارهای تفرعن جدید است. استعمار همواره تلاش می‌کند تا ذهن کشورهای تحت سلطه خود را تخمیر نموده، از مسائل واقعی و مهم دور نگه دارد. سرگرم کردن مردم و به‌ویژه جوان‌ها به مسائل ورزشی، موسیقی، تفریحات ناسالم و امثال آن، موجب می‌گردد، مردم نسبت به مسائل مهم در جهل و نادانی فرورفته، راه برای تسلط استعمار فراهم گردد. مقام معظم رهبری افراد و جوامعی که به جهت جهل تحت استعمار قرار گرفته را ملامت نموده، می‌فرماید: «کسانی سزاوار ملامتند که با کوته‌بینی و راحت‌طلبی و خودخواهی، زمینه پیروزی دشمن و زوال خویش را فراهم ساختند. غرب، فرهنگ اباحی‌گری و بی‌مبالاتی در دین و اخلاق را مصرّانه به جوامع ما صادر کرد.»[۶]

۹. فریب‌کاری

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرِي فَأَوْقِدْ لِي يَا هَامَانُ عَلَى الطِّينِ فَاجْعَلْ لِي صَرْحًا لَعَلِّي أَطَّلِعُ إِلَى إِلَهِ مُوسَى وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ مِنَ الْكَاذِبِينَ.[۷]

فریب‌کاری یکی از روش‌های استخفاف است. با این روش، مخاطب، از واقعیت دورمانده و حقیقت را نمی‌تواند درک کند. قرآن کریم به موارد متعددی از فریب‌کاری فرعون اشاره نموده است. یکی از صحنه‌های فریب‌کاری فرعون این بود که در پاسخ به استدلال‌های مومن آل‌فرعون، به هامان دستور داد

---

۱. رازی، ***التفسیر الکبیر / مفاتیح الغیب***، ج ۱۸، ص ۳۹۴.
۲. طبرسی، ***مجمع البیان***، ج ۵، ص ۲۹۱.
۳. غافر / ۲۹.
۴. طباطبایی، ***المیزان***، ج ۱۰، ص ۳۸۱.
۵. طه / ۷۹.
۶. خامنه‌ای، ۱۳۷۶، https://farsi.khamenei.ir/speech_content?id=2863.
۷. قصص / ۳۸.

برجی بسازد تا او بالای برج برود و با خدای موسی‌علیه‌السلام مبارزه خیالی نماید. فرعون با این کار می‌خواست افکار توده‌ها را به خود جلب نماید و از واقعیاتی که حضرت موسی‌علیه‌السلام آورده بود، منحرف سازد.[۱] فرعون می‌خواست با این کار به مردم بگوید: آنچه که موسی‌علیه‌السلام مردم را به آن دعوت می‌کند، مثل سایر مخلوقات مکان و زمان دارد.[۲] به علاوه او می‌خواست خدای موسی‌علیه‌السلام را نفی و خدایی خود را اثبات نماید.[۳] خداوند در پایان ماجراهای فرعون می‌فرماید: این فریب‌کاری‌ها پایانی جز نابودی و زیان ندارد.[۴] مورد دیگر فریب‌کاری فرعون این بود که نهرهای مصر را از کاخ خود عبور داده بود تا به مردم القاء کند که این نهرها تحت فرمان او هستند.[۵]

یکی دیگر از جلوه‌های فریب‌کاری فرعون، اظهار دل‌سوزی و شفقت است. فرعون گاهی که می‌خواست در قلب بزرگان قوم خود نفوذ کند، لحن کلام خود را تغییر می‌داد و به گونه مشفقانه و از روی محبت و دلسوزی با مردم سخن می‌گفت. ازجمله سخنان فرعون به بزرگان قوم خود این بود که می‌گفت: من می‌ترسم موسی دین شما را تغییر دهد و در زمین فساد ایجاد نماید.[۶] منظور او از فساد این بود که اگر ما با موسی وارد مبارزه شویم، جنگ و خونریزی خواهد شد و این موجب از بین رفتن شهرها و در خطر افتادن جان انسان‌ها خواهد شد.[۷] فرعون این‌گونه سخنان را با بزرگان قوم خود مطرح کرد تا بتواند ایشان را با عقاید خود همراه نموده و نقشه‌هایی که برای موسی‌علیه‌السلام طراحی نموده است را اجرا نماید.[۸] همچنین فرعون به مردم می‌گفت: من جز راه رشد و پیشرفت برای شما نمی‌خواهم.[۹] فرعون به مردم القاء کرده بوده که راهی را که به آنها پیشنهاد می‌کند، خودش به آن یقین دارد: «الا ما اری» و نتیجه و سرانجام آن راه برایش معلوم است؛ اما این نحوه گفتار فرعون از روی فریب‌کاری بود.[۱۰] مراد فرعون از راه رشد، تکذیب موسی‌علیه‌السلام و کشتن او و اینکه مردم او را خدای خود بدانند، بود.[۱۱] این مطلب

---

۱. مکارم شیرازی، ***تفسیر نمونه***، ج ۱۶، ص ۸۶.
۲. طبرسی، ***مجمع البیان***، ج ۷، ص ۳۹۸.
۳. رازی، ***التفسیر الکبیر / مفاتیح الغیب***، ج ۲۴، ص ۵۹۹.
۴. غافر / ۳۷.
۵. طبرسی، ***مجمع البیان***، ج ۹، ص ۷۸.
۶. غافر / ۲۶.
۷. طبرسی، ***مجمع البیان***، ج ۸، ص ۸۱۰.
۸. مکارم شیرازی، ***تفسیر نمونه***، ج ۲۰، ص ۸۰.
۹. غافر / ۲۹.
۱۰. طباطبایی، ***المیزان***، ج ۱۷، ص ۵۰۰.
۱۱. طبرسی، ***مجمع البیان***، ج ۸، ص ۸۱۲.

نشان می‌دهد که فرعون حقایق را آن‌گونه وارونه جلوه داده بود که بدترین کار را، بهترین کار نشان می‌داد.

فریب‌کاری یکی از شایع‌ترین حربه‌های تفرعن جدید است. کشورهای استعمارگر در عصر حاضر با ابزارها و روش‌های نوین و جذاب دولت‌های تحت استعمار خود را فریب می‌دهد و آنها را به استخفاف می‌کشانند. مقام معظم رهبری در چهارچوب ضرورت شناخت ویژگی‌های استکبار، برای برخورد خردمندانه با نظام سلطه، به ویژگی دیگر سلطه‌گران؛ یعنی فریب‌گری و نفاق پرداخته و از توجیه حمله اتمی به ژاپن توسط آمریکا، دروغ تسلیحات شیمیایی برای توجیه حمله به عراق و سوریه، توجیه حمله به هواپیمای مسافری ایران و امثال این توجیهات را نمونه‌هایی از فریب‌کاری دشمن برشمردند.[۱] نمایش قدرت از طریق تولید فیلم‌های سینمایی و تخیلی، ارائه گزارش‌های تحریف‌شده از امکانات و توانمندی‌های خود، به نمایش گذاشتن امکانات مادی و پر زرق‌وبرق و مواردی از این قبیل ازجمله روش‌های فریب‌کاری استعمارگران است.

۱۰. گستراندن فساد

فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطَاعُوهُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ.[۲]

گستراندن فساد یکی از مهم‌ترین ابزارها و زمینه‌های استخفاف جامعه و استثمار انسان‌هاست. در جامعه‌ای که فساد گسترش یابد، ارزش انسانی از بین می‌رود و انسانی که ارزش‌های خود را از دست داد به راحتی اجیر و بنده دیگران می‌گردد. یکی از راه‌هایی که فرعون برای استخفاف قوم خود برگزیده بود، گسترش فسق و گناه در جامعه بود. قرآن کریم بیان می‌دارد که قوم فرعون به این دلیل توسط فرعون مورد استخفاف قرار می‌گرفتند که مردم فاسقی بودند: «إِنَّهُمْ كانُوا قَوْماً فاسِقِينَ» برخی مفسران این عبارت را تعلیلیه گرفته‌اند، بر این اساس معنا این‌گونه خواهد بود که به این علت فرعون توانست قوم خود را به استخفاف بکشاند که قوم او فاسق بودند. لذا هر چه فسق جامعه بنی‌اسرائیل بیشتر می‌شد، بیشتر در معرض استخفاف قرار می‌گرفت.[۳] جامعه‌ای که از خط الهی خارج شد، خود را باور نمی‌کند و خفت می‌پذیرد.[۴] در مصداق فسقِ قوم بنی‌اسرائیل گفته شده است که ایشان راه‌های انحراف را بر راه رشد و راه‌های گمراهی را بر راه‌های هدایت ترجیح می‌دادند.[۵] برخی نفس اطاعت‌پذیری از انسان‌های فاسق را

---

۱. خامنه‌ای، ۱۳۹۲، https://farsi.khamenei.ir/news_content?id=24547.

۲. زخرف/ ۵۴.

۳. صافی، ***الجدول فی اعراب القرآن***، ج ۲۵، ص ۹۷.

۴. قرائتی، ***تفسیر نور***، ج ۸، ص ۴۶۴.

۵. طنطاوی، ***التفسیر الوسیط للقرآن الکریم***، ج ۱۳، ص ۸۹.

نوعی فسق برشمرده‌اند.[۱] برخی از مفسران بیرون رفتن از دایره عقل را مصداق فسق شمرده‌اند و گفته‌اند: گروهی که به‌خاطر مال فانی دنیا، فرعون را بر موسی‌علیه‌السلام ترجیح می‌دادند، معلوم است از عقل خود نیز استفاده نمی‌کردند.[۲]

استعمارگران عصر حاضر، از گسترش فساد در سطح جوامع و کشورها به‌عنوان ابزاری برای فرمانبرداری از خود استفاده می‌کنند. گسترش روابط جنسی آزاد، مشروبات الکلی، قمار، مفاسد مالی و امثال آن باعث می‌گردد تا ارزش‌های جامعه دگرگون شود. از این رهگذر استعمارگران می‌توانند ارزش‌های خودساخته را به جامعه القاء نموده و افراد را به سمت خواسته‌های خود جلب نمایند و از این راه به مطامع خود برسند. استعمار، مظاهر تمدن را در کشورهای مستعمره به ابزار تولید فساد و ابتذال تبدیل می‌کند تا فکر مردم به ویژه جوانان را مسموم و ناتوان سازد.[۳] استعمار وقتی نتوانست مانع آگاهی و بیداری ملت‌ها شود، به نیرنگِ فاسدکردن اخلاق مردم روی آورد.[۴] بر این اساس یکی از وظایف مهم مسئولان کشور و نیز مردم، به‌منظور مقابله با استعمار، مبارزه با فساد از هر نوعش می‌باشد تا به این وسیله موجبات آگاهی و بیداری مردم را فراهم آورند و دست استعمار را کوتاه نمایند.

نتیجه

بررسی معنا و تفسیر استخفاف در آیه شریفه ۵۴ سوره زخرف و سیاق آیات و سایر آیات مرتبط با این موضوع نشان می‌دهد، استخفاف یکی از راهبردهای استعمار و استثمار در گذشته و حال بوده است و از آنجا که موضوع هدف در استخفاف فکر و اندیشه انسان‌هاست، موفقیت در این عرصه آثار طولانی مدت خواهد داشت و اصلاح جامعه‌ای که فکر انحرافی پیدا کرده است، سخت خواهد بود. روش‌های استخفاف در گذشته و حال تا حد زیادی یکسان، اما ابزارهای متفاوت داشته است؛ به‌گونه‌ای‌که با بررسی این موضوع در قرآن کریم می‌توان به بخش قابل‌توجهی از شگردهای تفرعن جدید در استعمار جهانیان پی برد. راهبرد استخفاف با روش‌هایی از قبیل بهره‌گیری از نخبگان، تجمل‌گرایی، تفرقه‌گرایی، جهل‌زدگی، گسترش فساد و مواردی از این قبیل همراه است. دولتمردان نظام اسلامی و نیز روشنفکران جامعه وظیفه دارند، مردم به ویژه جوانان را نسبت به این روش‌ها آگاه نموده، به مقابله عالمانه و مؤثر با این روش‌ها بپردازند تا مردم و جامعه را از خطر استخفاف و استعمار دور سازند.

---

۱. رازی، ***التفسیر الکبیر / مفاتیح الغیب***، ج ۲۷، ص ۶۳۸.
۲. کاشانی، ***منهج الصادقین فی إلزام المخالفین***، ج ۸، ص ۲۵۴.
۳. امام خمینی، ***صحیفه نور***، ج ۱، ص ۲۹۹.
۴. مطهری، ***مجموعه آثار***، ج ۲۴، ص ۲۹۲.

منابع و مآخذ

- ***قرآن کریم.***
- ***نهج‌البلاغه.***
- آشوری، داریوش (۱٤۰۲). ***دانشنامه سیاسی.*** تهران: مروارید.
- آلوسی، محمود بن عبدالله (۱٤۱۵ ق). ***تفسیر روح المعانی.*** بیروت: دار الکتب العلمیة.
- ابن‌ابی‌الحدید، عبدالحمید بن هبة الله (۱٤۰٤ ق). ***شرح نهج البلاغة.*** قم: مکتبة آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی.
- ابن‌منظور، محمد بن مکرم (۱٤۱۰ ق). ***لسان العرب.*** بیروت: دار صادر.
- اصفهانی، رضا (۱۳۵۷). ***بردگی فکری.*** تهران: دفتر فرهنگ اسلامی.
- امام خمینی، سید روح‌الله (۱۳۸۹). ***صحیفه نور.*** تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رحمه‌الله.
- بیگدلی، علی و حسین پندار (۱۳۹۲). تقی‌زاده، از تجددگرایی تا فرنگی‌مآبی. ***پژوهش‌های تاریخی.*** اصفهان: دانشگاه اصفهان.
- تقوی، سید محمد ناصر، http://www.dr_taghavi.com/content/106
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۸۳). https://farsi.khamenei.ir/news_content?id=1218
- دهشیری، محمدرضا (۱۳۹۸). ***بازشناسی نظام سلطه؛ ساختار و کارکرد سلطه در نظام بین الملل.*** تهران: سمت.
- رازی، محمد بن عمر (۱٤۲۰ ق). ***التفسیر الکبیر.*** بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- رضایی اصفهانی، محمدعلی (۱۳۸۷). ***تفسیر قرآن مهر.*** قم: پژوهش‌های تفسیر و علوم قرآن.
- زمخشری، محمود بن عمر (۱۳۸٦). ***مقدمه الادب.*** تهران: مؤسسه مطالعات اسلامی دانشگاه تهران.
- ساعی، احمد (۱۳۷۷). ***مسائل سیاسی، اقتصادی جهان سوم،*** تهران. سمت.
- سید قطب (۱٤۲۵ ق). ***فی ظلال القرآن.*** بیروت: دار الشرق.
- شال سوز، سجاد و سیاوش نظمی (۱٤۰۱). بررسی عوامل بقا و پایداری اثرات استعمار در کشورهای مختلف آسیا و آفریقا در حال حاضر و نتایج آن (مطالعه موردی: استعمار از قرن پانزدهم به بعد). ***چهاردهمین کنفرانس بین المللی زبان، ادبیات، فرهنگ و تاریخ،*** https://civilica.com/doc/1636166
- صافی، محمود (۱٤۱۸ ق). ***الجدول فی اعراب القرآن.*** دمشق: دار الرشید.

- طباطبایی، سید محمدحسین (۱۳۹۰). ***المیزان فی تفسیر القرآن***. بیروت: مؤسسه الاعلمی.
- طبرانی، سلیمان بن احمد (۲۰۰۸ م). ***تفسیر القرآن العظیم***. اردن: دار الکتاب الثقافی.
- طبرسی، فضل بن حسن (۱۳۷۲). ***مجمع البیان لعلوم القرآن***. تهران: ناصر خسرو.
- طریحی، فخرالدین (۱۳۷٤). ***مجمع البحرین***. تهران: بنیاد بعثت.
- طنطاوی، محمد سید (۱۹۹۷ م). ***التفسیر الوسیط للقرآن الکریم***. قاهره: نهضت مصر.
- قرائتی، محسن (۱۳۸۸). ***تفسیر نور***. تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.
- قرشی بنابی، سید علی‌اکبر (۱۳۷۵). ***تفسیر احسن الحدیث***. تهران: بنیاد بعثت.
- کاشانی، فتح‌الله (۱۳۵۱). ***منهج الصادقین فی إلزام المخالفین***. تهران: کتابفروشی اسلامی.
- مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۹۸). ***جامعه و تاریخ از نگاه قرآن***. قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- مطهری، مرتضی (۱۳۷۸). ***پیرامون انقلاب اسلامی***. تهران: صدرا.
- مطهری، مرتضی (۱۳۹۰). ***مجموعه آثار***. تهران: صدرا.
- مکارم شیرازی، ناصر و همکاران (۱۳۷۱). ***تفسیر نمونه***. تهران: دار الکتب الاسلامیة.
- https://www.balagh.ir
- https://farsi.khamenei.ir